

AGBASA KUY

III

Binukid

Published by

Summer Institute of Linguistics

in cooperation with the

Bureau of Public Schools

and the

Institute of National Language

of the

Department of Education

Manila, Philippines

1966

PREFACE

This booklet is a test primer to be used to teach the Binukid speaking people of Bukidnon Province to read. It is the last in a series of three trial primers.

The letters of the alphabet are symbolized as follows: a, b, k, d, e, g, h, i, l, m, n, ng, p, r, s, t, u, w, y.

The glottal stop is indicated by a grave accent (`) when it occurs at the end of a syllable (as in talètè 'lizard'). It is indicated by a hyphen (-) when it occurs following a consonant in the middle of a word (as in hal-u 'pestle'). It is not marked at the beginning of a word or between vowels.

Mary Jane Gardner

Ursula Post

Summer Institute of Linguistics

1966

To The Teacher

This primer, AGBASA KUY III, should be taught after the pupils have completed AGTUEN KUY, AGBASA KUY I and AGBASA KUY II.

The syllable method of teaching has been followed in the construction of this trial primer.

Each new word being introduced is enclosed in a box by itself at the beginning of the lesson. Wherever possible a picture appears with the new word. The word is then used in a sentence or phrase after which it appears by itself along with some other words which the pupil already knows. This is to help the pupil see the differences in the new words.

On drill pages there is review of the syllables alone, syllables put together into words, and phrases or sentences. Some drills are ladders to climb by pronouncing the words. Wherever a pupil stumbles over words he must start over on the ladder. Some drills are just lists of words or phrases. Other drills show the word divided into syllables, each syllable being separated by a space. This is to help teach the child how to sound out words by syllable.

The phrase and sentence drills are used in order to avoid having the child become a syllable reader only.

The number of pages for each lesson should be based upon the learning ability of the pupils and the time allowed for reading class.

aga

Gaga

Sin-u hai?

Iyan si Gaga.

Sin-u ha batà hai?

Iyan batà hi Situ.

aga

Gaga

batà

Situ

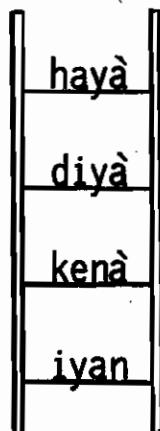
aga

agalà

kenà

Ga	ga	Gaga	
a	ga	aga	
a	ga	là	agalà
ke	nà	kenà	

Sin-u hai? Iyan si Gaga.
Sin-u ha batà hai?
Iyan batà hi Situ.
Hindu si Situ?
Diyà.

agalà

aga

Gaga

kenà

diyà

Drill page.

	a	ga	aga
	Ga	ga	Gaga
	a	ga	agalà
ag	-a	ga	ag-agalà
tag	-a	ga	tag-agalà

Ag-agalà sa batà din.
Iyan batà hi Situ.
Tag-agalà si Gaga.
Iyan salay hi Gaga.
Imbà tag-agalà si Gaga?
Iyan duma hi Apù.
Sin-u sa duma din?
Iyan si Gaga.
Hindu sa balay din?
Iyan puriku hi Apù.
Pila ha lata?
Iyan babuy hi Abà.
Diyan sa balay hi Situ.
Iyan duma hi Gaga.
Angaday, dini ka!
Iyan siya hi Situ.

timù

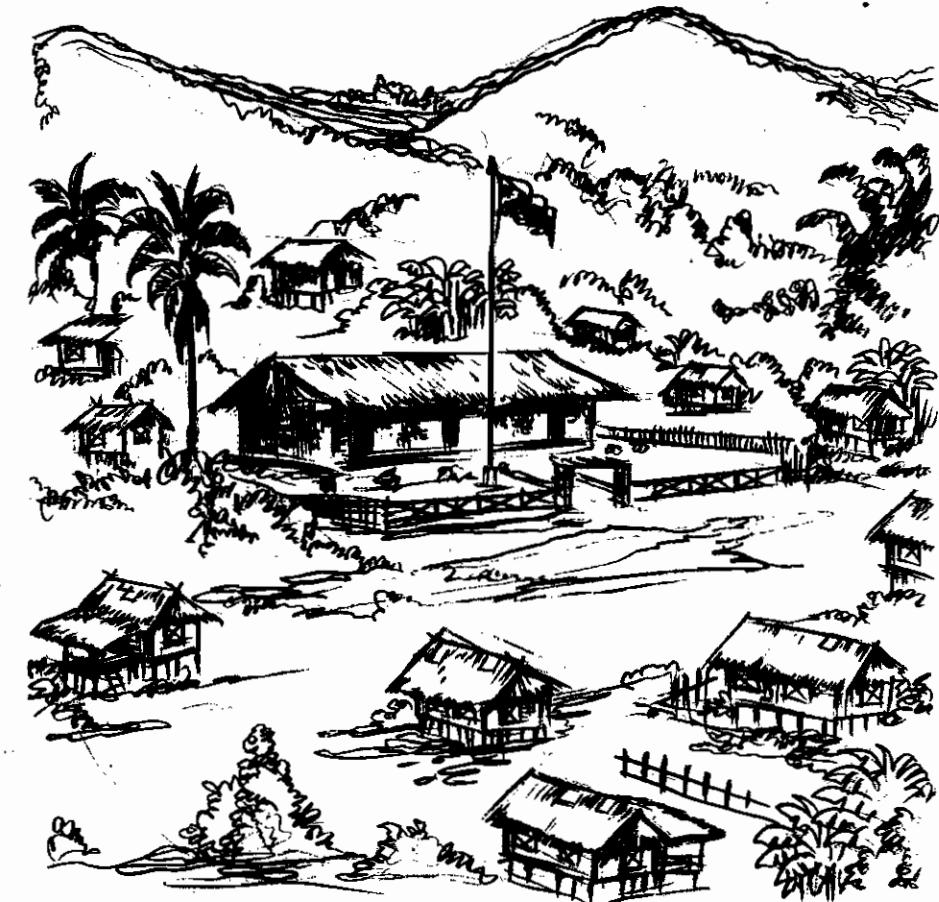
Mimi

para

ti	mù	timù
Mi	mi	Mimi
pa	ra	para
ke	nà	kenà
ag	ti mù	agtimumù
tag	di yà	tagdiyà
ag	li kù	aglikù
tag	du ma	tagduma
ag	di ni	agdini
tag	-a ga là	tag-agalà

Agtimumù ka hu bula.
Tagdiyan a ta balay.
Aglikù ka dini.
Tagduma a diyan ki Mimi.
Agdini ka asem.
Tag-agalà sa batà.

timù kenà Mimi likù para dini

Hindu si Mimi?
Agdiyà si Mimi ta banuwa.
Imbà agdiyà si Mimi ta banuwa?
Agtimù si Mimi hu kalù para ki Apù.

agdiyà agtimù hindu imbà para ki

dani

en

hee

Huy! Gaga! Diyan ka ta balay hi Mimi
ta tag-agalà sa batà din. Kenà diyà si Mimi
ta balay din.

Hindu si Mimi?

Tagdiyà si Mimi ta banuwa.

Imbà tagdiyà si Mimi ta banuwa?

Agtimù si Mimi hu salay para hu batà din.

Kan-u aglikù si Mimi?

Dani en aglikù.

Hee.

kenà timù para dani en hee tag-agalà

Drill page.

Angaday! Diyan ka ta balay nu.
Imbà agdiyà si Mimi ta balay din?
Tag-agalà sa batà din.

Kenà diyà si Mimi ta banuwa.
Hindu si Mimi?
Diyan si Mimi ta balay hi Apù.
Kan-u aglikù si Mimi?
Dani en aglikù si Mimi.
Hee, dani en.

Imbà agdiyà si Mimi ta banuwa?
Agtimù si Mimi hu mga kalù para ki Apù
daw ki Abà.
Pila ha kalù?
Daduwa ha kalù.
Kan-u aglikù si Mimi?
Asem dà aglikù ku maaldaw.
Hee, asem dà ku maaldaw.

Inu hayà?
Puriku hayà.
Pila ha puriku hayà?
Tatulu ha puriku hayà.

kandin

agi

adagi

a gi agi
a da gi adagi
kan din kandin

adagi ha balay
adagi ha babuy
adagi ha banuwa
adagi ha lata
adagi ha batu
adagi ha kalù
adagi ha badi
adagi ha bula

kandin ha balay
kandin ha salay
kandin ha batà
kandin ha lata
kandin ha babuy
kandin ha duma
kandin ha siya
kandin ha puriku

Drill page.

batà ku
lata nu
bàbà ku
dilà nu
balay din
salay day
babuy dan
siya din
siku nu
bula ta
puriku dan
duma taw

adagi ha banuwa
adagi ha balay
adagi ha babuy
adagi ha lata
adagi ha batu

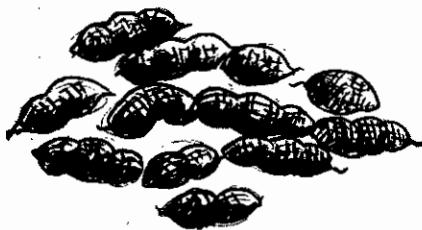
Sin-u ha batà?
Kan-u aglikù?
Imbà tag-agalà?
Hindu sa balay din?

kanak

kandan

mani

Inu hai?

Mani hai.

ka nak
kan dan
ma ni

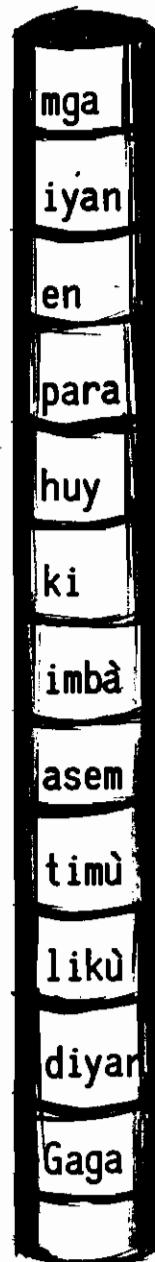
kanak
kandan
mani

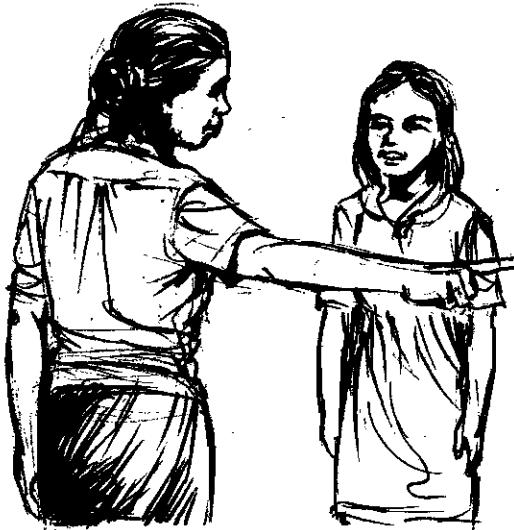
kanak ha balay
kanak ha babuy
kanak ha mani

kandan ha salay
kandan ha puriku
kandan ha mani

kanak kandin agalà adagi kandan

Drill page.

Huy! Gaga! Timù ka hu kalù hi Situ ta agdiyà ta banuwa ha adagi.

Sin-u sa agduma kandin?

Iyan agduma sa batà kandin.

Imbà agdiyà si Situ ta banuwa ha adagi?

Agtimù si Situ hu mga badi.

Pila sa badi?

Tatulu dà. Sabuwa para kandin. Sabuwa para ki Apù. Sabuwa para ki Abà.

Kan-u aglikù si Situ dini?

Asem dà aglikù ku maaldaw.

Hee. Agdiyà ad en.

uma

Ana

Inu hai?

Uma hai.

Sin-u ha uma hai?

Iyan uma hi Ana.

Adagi sa uma hi Ana?

Hee, adagi sa uma hi Ana.

du ma

duma

u ma

uma

gu mà

gumà

si ma na

simana

A na

Ana

duma

uma

gumà

Ana

simana

kanuy

kanay

kagi

ka nuy
ka nay
ka nak
ka gi

kanuy
kanay
kanak
kagi

kagi ku kandan ha uma
kagi nu kandin ha uma
kagi nuy kanak ha uma
kagi din kanay ha uma
kagi dan kanuy ha uma
kagi day kandan ha balay
kagi ta kandin ha batà
kagi taw kanay ha lata

Hindu sa uma din?
Sin-u sa mga duma dan?
Hindu sa babuy day?
Sin-u sa batà nu?
Hindu sa salay ku?
Pila sa mani dan?
Hindu sa mga babuy nuy?
Sin-u ha duma si Ana?
Hindu sa batà hi Mimi?

Drill page.

huy

Gaga

dini

kagi

Ana

asem

agdiyà

balay

Apù

kanak

agduma

hee

batà

imbà

agtimum

din

tubu

daw

mani

diyà

hindu

uma

kan-u

ag-aga

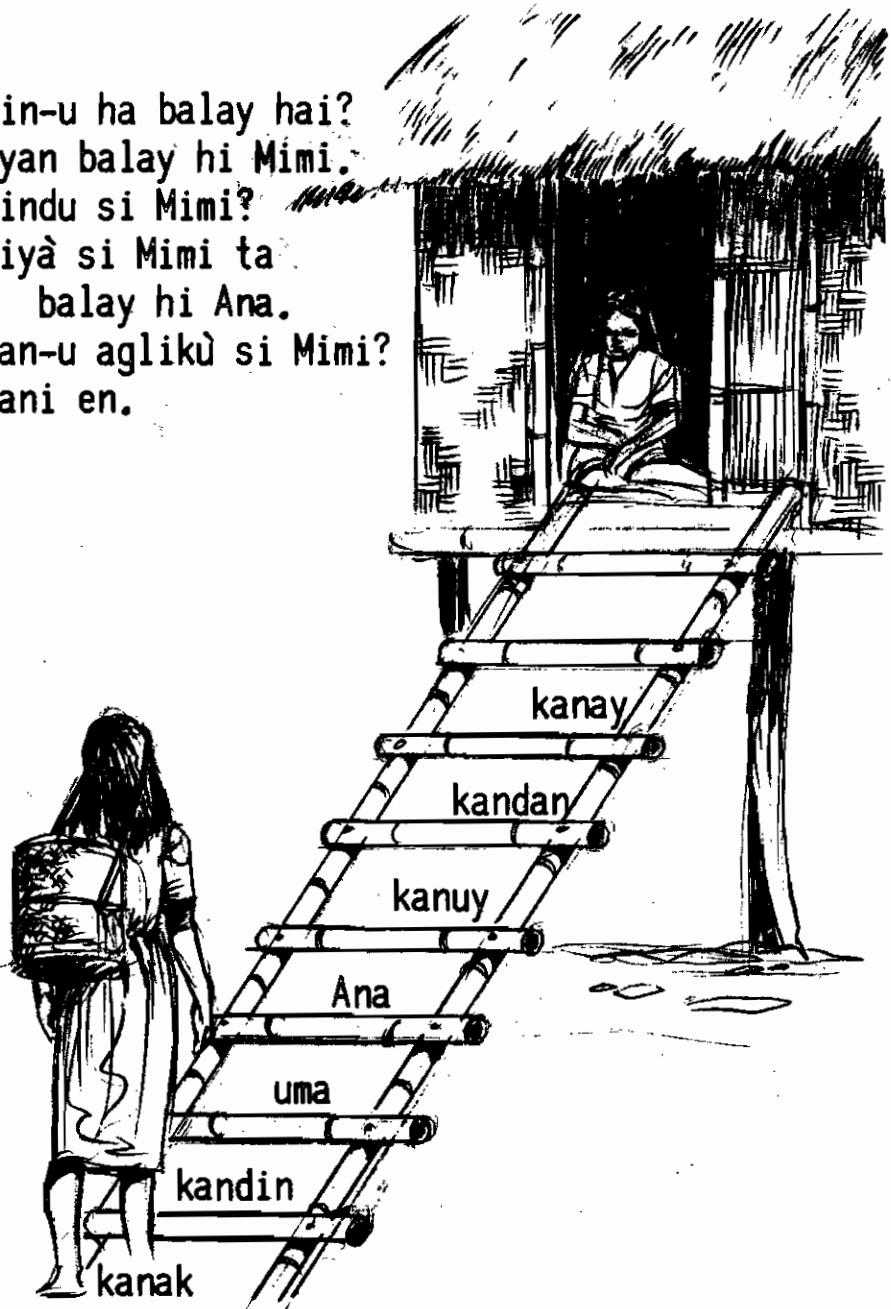
ag-agì

banuwa

aglikù

simana

Sin-u ha balay hai?
Iyan balay hi Mimi.
Hindu si Mimi?
Diyà si Mimi ta
balay hi Ana.
Kan-u aglikù si Mimi?
Dani en.

"Huy! Gaga! Dini ka," kagi hi Ana.
"Asem a agdiyà ta balay hi Apù. Agduma ka kanak?"

"Hee" kagi hu batà. "Imbà ka agdiyà ta balay hi Apù?"

"Agtimù ki," kagi din, "hu tubu daw mani."

"Hindu sa tubu?"

"Diyà sa tubu ta uma din."

"Kan-u ki agdiyà ki Apù?"

"Ag-aga ki asem agdiyà. Ag-agi ki pa diyà ta banuwa."

"Kan-u ki aglikù dini ta balay ta?"

"Asem ki aglikù ku simana."

"Hee" kagi hu batà, "agdiyà ad en."

guwà

sa	bu	wa	sabuwa
da	du	wa	daduwa
ba	nu	wa	banuwa
	gu	wà	guwà
ag	gu	wà	agguwà

sabuwa ha patu

daduwa ha badi

adagi ha banuwa

agguwà sa puriku

kagi din

uma hi Ana

sa duma hayà

gumà daw badi

ag-agì

ag-aga

diyan

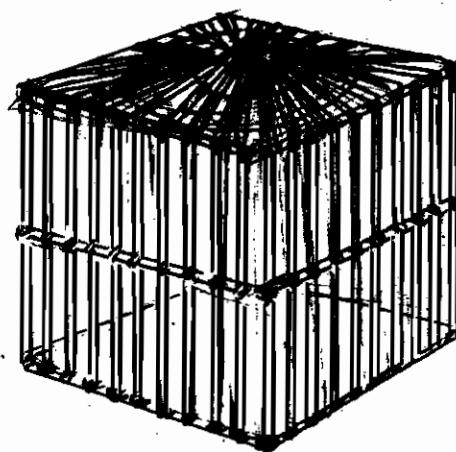
Gaga

guwà

iyan

lagenà

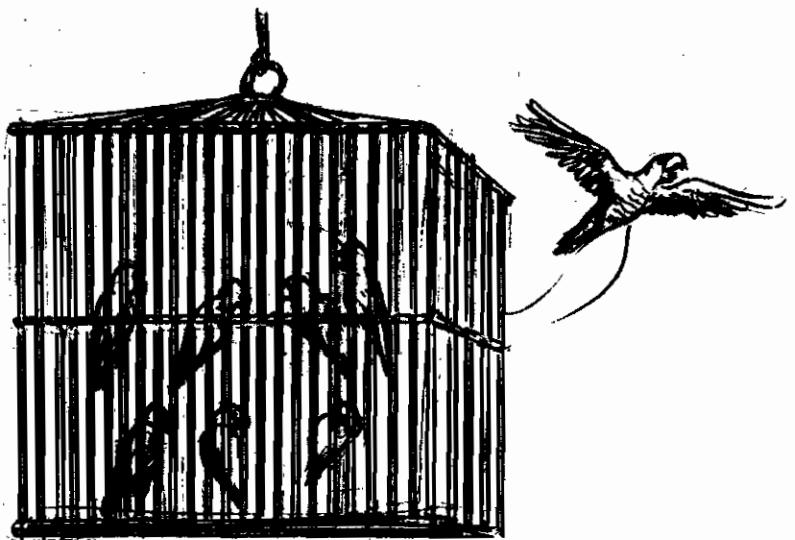
Inu hai?

Lagenà hai.

ke nà kenà
la ge nà lagenà

Adagi ha lagenà hai.
Sin-u ha lagenà hai?
Iyan lagenà hi Apù.
Hindu sa lagenà?
Diyana sa lagenà ta balay hi Apù.

Inu hayà sa duun hu adagi ha lagenà?
Iyan mga puriku.
Pila ha puriku hayà?
Walu sa puriku duun. Agguwà sa sabuwa
ha puriku.
Pila sa puriku duun hu adagi ha lagenà?
Pitu sa puriku duun. Diyà sa sabuwa
ta guwà.
Hee. Agguwà sa sabuwa ha puriku.

duun adagi mga lagenà agguwà

ulu

mata

Inu hai?

Ulu hai.

Inu hai?

Mata hai.

	u	lu	ulu
ta	tu	lu	tatulu
ma	ta		mata
la	ta		lata

Drill page.

kagi ku
ulu ku
mata ku
bàbà ku
dilà ku
siku ku
siya ku
badi ku
duma ku
balay ku
salay ku
babuy ku

mata nu
kagi nuy
ulu din
siya day
salay dan
mani ta
badi taw
lagenà dan
balay din

Drill page.

ulu
tatulu
mata
lata
batà
siku
likù
aga
Gaga
ag-aga
agi
ag-agì
kagi
adagi
Nini
dini
balay
salay
kenà
lagenà
Ana
simana
mani
dani

Drill page.

pitu ha patu

iyan si Situ

walu ha kalù

sabuwa ha mata

agguwà sa puriku

daduwa ha babuy

gumà daw badi

si Dimu daw si Sara

adagi ha uma

banuwa diyà

Hindu sa duma din?

Sin-u sa batà?

duma ha lata

Kan-u aglikù dini?

Tag-agalà sa batà.

Inu hayà?

kandin ha uma

bàbà ku

alima nu

adagi en sa batà ku

kandan ha balay

idung din

imbà ag-agalà sa batà?

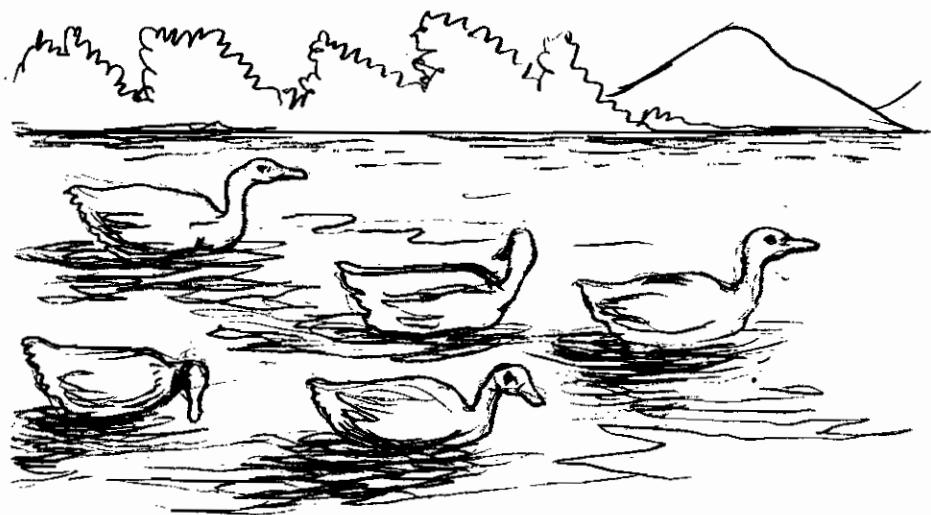
Walu sa puriku duun.

Agguwà sa sabuwa ha puriku.

lalima

alima

I nu hai?

Mga patu hai.

Pila ha mga patu hai?
Lalima ha mga patu hai.

a li ma alima
la li ma lalima

siku nu
dilà ku
alima ku

lalima patu alima mata tatulu

Drill page.

sabuwa ha patu
daduwa ha lata
tatulu ha siya
lalima ha babuy
pitu ha puriku
walu ha aldaw

adagi ha balay
adagi ha lagenà
adagi ha banuwa
adagi ha uma

adagi en ha mga batà
adagi en ha mga babuy
adagi en ha mga patu

ulu ku
mata nu
dilà ku
siku nu
bàbà ku
alima nu
idung ku
talinga nu

Dimu

Sin-u hai?

Iyan si Dimu.

Hindu sa balay hi Dimu?
Diyà sa balay hi Dimu ta banuwa.
Adagi sa balay din?
Hee, adagi sa balay din.

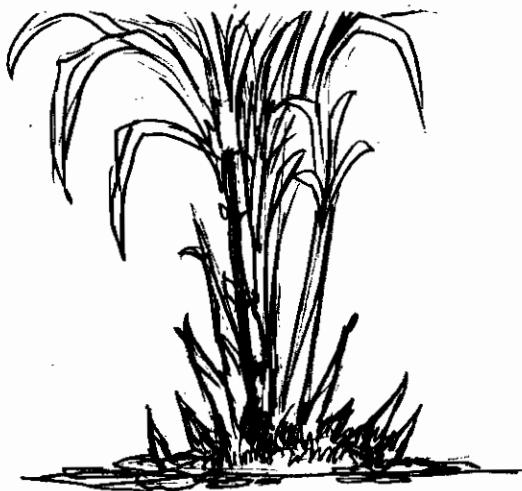
Di	mu	Dimu
ti	mù	timù
la	ta	lata
mà	ta	mata

Dimu timù balay lata mata

ahà

sahà

Inu hai?

Iyan sahà hu tubu.

Sin-u ha sahà hu tubu hai?
Iyan sahà hu tubu hi Dimu.
Hindu sa tubu?
Diyan sa tubu ta uma din.

a hè
sa hè

ahà
sahà

ahà

sahà

Dimu

tubu

Drill page.

Sahà hu tubu.
Tubu hi Dimu.
Ag-ahà a ki Abà.
Kandin ha tubu.
Ag-agalà sa batà.
Kanak ha lagenà.
Ag-ahà a ki Nini.
Uma hi Ana.
Diyà sa tubu din.
Lagenà hi Apù.
Kanuy ha siya.
Mani hi Mimi.
Kanay ha badi.
Para ki Dimu.
Puriku hi Situ.
Para ki Apù.
Adagi sa uma din.
Para ki Ana.

Hindu sa kandin há uma?
Diyan sa uma din.
Hindu sa lata nu?
Diyan sa lata nu.

bayà

taini

Sara

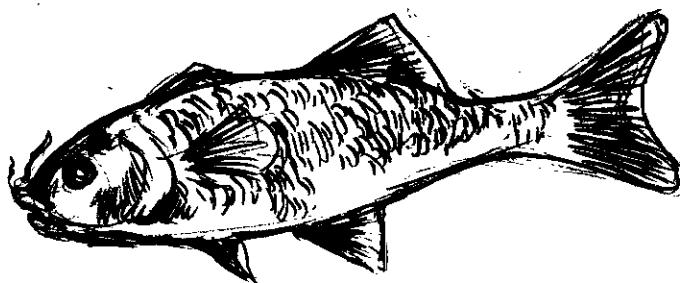
ag	ka	ba	yà	agkabayà
ag	ti	mu	en	agtimumen
ag	-a	ga	là	ag-agalà
tag	-a	ga	là	tag-agalà
ag	ka	a	hà	agkaahà
ag	di	yà		agdiyà
ta	i	ni		taini

ha	yà	hayà
ba	yà	bayà
pa	ra	para
Sa	ra	Sara
da	ni	dani
ma	ni	mani
sa	hà	sahà
a	hà	ahà
a	sem	asem
i	yan	iyan
di	yan	diyan
ka	nak	kanak
ka	nay	kanay
ka	nuy	kanuy

pait

palit

Inu hai?

Pait hai.

pa	it	pait
pa	lit	palit
ag	pa lit	agpalit
ag	pa lit en	agpaliten

Agpalit ka hu pait?

Agpalit a hu pait.

Pila sa pait ha agpaliten nu?

Lalima sa pait ha agpaliten ku.

pait

palit

lalima

pila

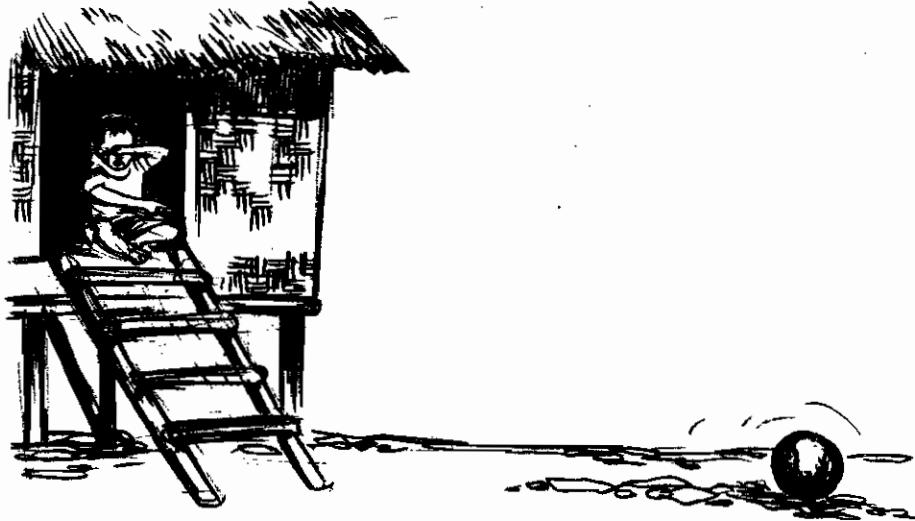
Drill page.

Iyan pait ku.
Adagi sa pait ku.
Pila sa pait nu?
Lalima sa pait ku.

Agpalit a hu mga pait.
Tagpalit a hu mga pait.
Pila sa pait ha agpaliten nu?
Lalima sa pait ha agpaliten ku.

Sin-u sa duma din?
Iyan si Sara.
Hindu sa balay hi Sara?
Diyang sa balay din.

Pait hi Ana.
Tubu hi Dimu.
Badì hi Apù.
Uma hi Situ.
Lagenà hi Abà.
Mani hi Mimi.
Salay hi Sara.
Bula hi Nini.
Batà hu duma din.

Iyan bula hu batà hi Dimu. Diyà sa bula din ta guwà ta balay. Agkaahà hu batà sa bula din. Tag-agalà sa batà hi Dimu.

"Imbà ka tag-agalà?" kagi hi Dimu.

"Agkabayà a" kagi hu batà, "hu bula. Diyà sa bula ku ta guwà ta balay."

"Diyà ka, Gaga," kagi hi Dimu. "Timù ka hu bula hu batà."

"Hindu sa bula?" kagi hi Sara.

"Diyà sa bula," kagi hi Dimu, "ta guwà ta balay."

Tagdiyà si Sara ta guwà ta balay. Agkaahà din sa bula hu batà. Tagtimuen din sa bula.

"Taini" kagi hi Sara, "sa bula nu."

Kabayà-bayà sa batà.

Review

Sin-u hai? Iyan si Gaga. Sin-u ha batà
hai? Iyan batà hi Situ.

Hindu si Mimi? Tagdiyà si Mimi
ta banuwa. Imbà tagdiyà si Mimi ta banuwa?
Agtimù si Mimi hu kalù para ki Apù.

Huy! Gaga! Diyan ka ta balay hi Mimi ta
tag-agalà sa batà din. Kenà diyà si Mimi
ta balay din.

Hindu si Mimi?

Agdiyà si Mimi ta banuwa.

Imbà agdiyà si Mimi ta banuwa?

Agtimù si Mimi hu salay para hu batà din.

Kan-u aglikù si Mimi?

Dani en aglikù.

Hee.

Huy! Gaga! Timù ka hu kalù hi Situ ta
agdiyà ta banuwa ha adagi.

Sin-u sa agduma kandin?

Iyan agduma sa batà kandin.

Imbà agdiyà si Situ ta banuwa ha adagi?

Agtimù si Situ hu mga badì.

Review

Iyan tatulu ha badi. Sabuwa para kandin.
Sabuwa para ki Apù. Sabuwa para ki Abà.
Kan-u aglikù si Situ?
Asem dà aglikù ku maaldaw.
Hee. Agdiyà ad en.

Inu hai? Uma hai. Sin-u ha uma hai?
Iyan uma hi Ana.

"Huy! Gaga! Dini ka," kagi hi Ana.
"Asem a agdiyà ta balay hi Apù. Agduma ka
kanak?"

"Hee" kagi hu batà. "Imbà ki agdiyà
ta balay hi Apù?"

"Agtimù ki" kagi din, "hu tubu daw mani."

"Hindu sa tubu?"

"Diyà sa tubu ta uma din."

"Kan-u ki agdiyà ki Apù?"

"Ag-aga ki agdiyà asem. Ag-agi ki pa
diyà ta banuwa."

"Kan-u ki aglikù dini ta balay ta?"

"Asem ki aglikù ku simana."

"Hee" kagi hu batà, "agdiyà ad en."

Review

Inu hayà duun hu adagi ha lagenà?

Iyan mga puriku.

Pila ha puriku hayà?

Walu sa puriku duun. Agguwà sa sabuwa ha puriku.

Pila sa puriku duun hu adagi ha lagenà?

Pitu sa puriku duun. Diyà sa sabuwa ta guwà.

Hee. Agguwà sa sabuwa ha puriku.

Inu hai? Ulu hai. Mata hai. Siku hai.
Dilà hai. Alima hai. Babbà hai. Patu hai.
Pila ha patu hai? Lalima ha patu hai.

Sin-u hai? Iyan si Dimu. Hindu sa balay hi Dimu? Diyà sa balay hi Dimu ta banuwa.
Adagi sa balay din? Hee, adagi sa balay din.

Inu hai? Sahà hu tubu hai. Sin-u ha sahà hu tubu hai? Iyan sahà hu tubu hi Dimu. Hindu sa sahà hu tubu? Diyà sa sahà hu tubu ta uma din.

Agpalit ka hu pait? Agpalit a hu pait.
Pila sa pait ha agpaliten nu? Lalima.

Review

Iyan bula hu batà hi Dimu. Diyà sa bula
din ta guwà ta balay. Agkaahà hu batà sa bula
din. Tag-agalà sa batà hi Dimu.

"Imbà ka tag-agalà?" kagi hi Dimu.

"Agkabayà a," kagi hu batà, "hu bula.
Diyà sa bula ku ta guwà!"

"Diyà ka, Gaga," kagi hi Dimu. "Timù ka
hu bula hu batà."

"Hindu sa bula?" kagi hi Sara.

"Diyà sa bula," kagi hi Dimu, "ta guwà."

Agdiyà si Sara ta guwà. Ag-ahaen din
sa bula hu batà. Agtimuen din sa bula.

"Taini," kagi hi Sara, "sa bula nu."

Kabayà-bayà sa batà.

Naupus en.

Glossary

<u>Binukid</u>	<u>Pilipino</u>	<u>English</u>
Abà	Toyò	Uncle !
adagi	malaki	big
aga	maaga	early
agalà	umiyak	to cry
agi		to go via, by way of
ahà	mákita	to see
aldaw	araw	day
alima	bisig, kamáy	arm, hand and wrist
	pulsó	
Ana		woman's name
Angaday		term of address between girls
Apù	Apò	Grandfather !
asem	buka	tomorrow, later
atu		expression of surprise
bàbà	bibíg	mouth
babuy	baboy	domestic pig
badi	itak	boleo
balay	bahay	house
banuwa	baryo	barrio, village
batà	batà	child, baby
batu	bató	stone
bayà, kabayà	ibigin	to like or to want
bu		
bula	bola	ball
kabayà-bayà	masayá	happy
kagi	sabi, salitâ	to say, word
kalù	sumbrero	hat
kan-u	kailan	when
kenà		negative
ki	si	personalizer
ku	kung, kailán	if, when
dà	lamang	only
daduwa	dalawá	two

Glossary

<u>Binukid</u>	<u>Pilipino</u>	<u>English</u>
dani	agad	soon
daw	at	and
dilà	dilà	tongue
Dimu		man's name
dini	dito	here
diyà	doón	there
diyan	diyán	there near you
duun	sa	in, on
en	na	already
Gaga	ale	term of address for little girl
gumà	kaluban	scabbard
guwà	labás	outside
ha		ligature
hai	ító	this
hayà	iyon	that
hee	oo	yes, okay
hi		marking particle
hindu	saan	where
hu		marking particle
huy		call attention
idung	ilóng	nose
imbà	bakit	why
inu	anó	what
iyan	iyan nga	it is
lagenà	hawla	bird cage
lalima	limá	five
lata	lata	tin can
likù	ibalík	to return
mani	maní	peanuts
mata	matá	eye
mga		plural
Mimi		woman's name
Nini		girl's name
pa	pa	yet
pait		kind of fish

Glossary

<u>Binukid</u>	<u>Pilipino</u>	<u>English</u>
palit	bili	to buy
para	para sa	for you
patu	pato	duck
pila	gaano, ilán	how much, how many
pitu	pitó	seven
puriku	loro	parrot
sa		marking particle
sabuwa	isá	one
sahà	supling	sprout of plant
salay	kuwintás	necklace
Sara		girl's name
si		marking particle
siku	siko	elbow
simana	linggó	week
sin-u	sino	who, whose
Situ		man's name
siya	siyá	carabao saddle
ta		marking particle
taini		this here
talinga	tainga	ear
tatulu	tatlo	three
timù	kuha	to get
tubu	tubó	sugarcane
ulu	ulo	head
uma	bukid	field, kaingan
walu	waló	eight
ag-agá		will do early
ag-agalà		will cry
ag-agí		will go by way of or via
agkaahà		will see (something)
agkabayà		will want, like
agdiyà		will go there
agdini		will come here

Glossary

<u>Binukid</u>	<u>Pilipino</u>	<u>English</u>
agduma		will accompany
agguwà		will go out
aglikù		will return
agpalit		will buy
agpaliten		will buy (something)
agtimumù		will get
agtimumen		will get (something)
maaldaw	araw	day, daytime
tag-agalà		is crying
tagdiyà		is going there
tagpalit		is buying
pronouns		
a	ako	I, me
ka	ka	you, sg.
kanak	akin	mine
kanay	amin	ours, not yours
kandan	kanila	theirs
kandin	kaniya	his, hers
kanuy	atin	ours
ki	katá	you & I
ku	ko	I, my, mine
dan	nila	their
day	namin	ours, but not yours
din	niya	his, hers
nù	mo	you, your
nuy	ninyo	yours, pl.
ta	nata	yours & mine
taw	natin	ours